

Книжка
2-67

29

VALERIJ
SKALOV

БИЗДИН УСУБУЗДУН ТАРЬХЪ

СЫКПЪЗМАМБЛС 1939

Sovetler Sojuzunun baatъrъ
VALERIJ SKALOV

5855
2264

BIZDIN UCUUBUZDUN TARЪХЪ

QOTOROJON ABDЪLDABEKOV K

QЪROJЪZSTAN MAMLEKETTİK BASMASЪ
FRUNZE 1939 QAZAN

193

Qonboston braaqqa ucuunu ujuşturuu çenyndegy oj mende evaq ele mândan bir qanca çyl muruntan var volucu. Bul çaldardın icinde trassa varianttarın iştep cıoıuu ycyn men bir qanca çolu olturdum.

Braaqqa ucuunu iş çyzıne aşıruu bizdin avta öner çajlarabız, bizdin konstruktorlorubuz braaqqa ucuu samoljotunun¹ çetişken tyryn iştep cıqqan şartlarda çana iş çyzıne aşıruoça mymkyn ele. Mândaj samoljot „NO—25“ volup esepteldi. Munun birinci ucıstarınan ele, uşul ubaqqa cejn cet mamleket ucuctarın ucup çetkenden als uca turojandıoçı keryndy. Bul işenic Sovetter Sojuzunun vaatırın M. M. Gromovdun Filin çana Spirin menen çasaçan sonun rejsinen kijin mende işenic qatuu bekidi.

Biz Bajdukov, Beljakov çana men ycöeıyz — bul qızıl qanattuu en sonun samoljottu bir qanca aj yjrendyk. Ucuu çenynde ökmöt ruqsat vere elekte ele, ucıuça toluq deerlik dajarlanoçandıoçıabızdı biz, mojunubuzoça alıusuz kerek. Biz bul maşınaoça ete işengendıgıbizden Tyndyk ujuloça ucuu çenynde ökmöten ruqsat suramaqçı volduq.

I

Bul iş 1936-çaldın İjun ajının vaşında voloçon. VKP(ı) nın Borıordıq komitetinde kezektıy zasedanıja volup çatat ele. Dem alıu mezgılın kytyp turup, Sergo Orçonıkıdze cıqqanda biz, aça ucıuça ruqsat verıy çenynde özyıvızdın surıoıvızdı eskerttik. Çoldoş Orçonıkıdze bizdin işıvızdı bıle turoçan ele, bıroq al samoljottun çana eki-

276222
Центральная научная
Библиотека
Академии наук Иер. кзской ССР

Biz kabinetke kirdik çana al çerdegiler menen amandaştıq. Çoldoş Stalin:

— Çoldoş Ckalov, doklad çasañız — dedi.

Biz kartanı ilir qojduq da, men aldñvızdaıq ucuu çönynde, toluq qñlñp syjñp vere vaştadım. Kartada ucup ötyynyn trassasñ tyşyrylgñn ele.

Bizdñn projektññ çaqşñ dep qavñl alıñtı. Pikir alıñuunyn ajaıqñnda çoldoş Stalin qoştoşur çatñp, çyregyn kersetyp turup, tamaşa qñlñp:

— Qana, cñññardñ ajtqñlacñ, silerdñ andaıqñar qandaj, vardıoıq qañvñndavñ, silerdñ al çerdegilerde qumursqaññ ölygñndeı çek çorpu?

— Dep surap qaldı.

— Çooq, çoldoş Stalin! Biz tñncryz çana biz startqa dajaravız.

Oşondo, çoldoş Stalin çñluu çana qurñular sıjaqtuu qolu menen qñsa qarñap çatñp:

— Maaqul, çaqşñ. Mejli silerdikñndeı ele volsun.

Ucuuıa putjovka verildi!

II

Eldñn kēsēmynyn tapşırmasñ atqarñloıan volucu, Stalindik marşrut voıunca ucup ötyyny ajaqtap, biz Moskvaıa keldik. Bizdñn syjyktyy „NO — 25“ Moskva aldñndaıq aerodromdordun birine kelip tyşty. Çoldoş Stalin bizdi aerodromdo tostu. Al bizdñn ar qajıvñvızdñ qucaqtadñ çana öpty, ucuunyn şarttarñ tuuralu toluq suradñ, maqtadñ. Bul uluu adamıa özyvyzdyn çaqşñ kergñndygyvyzdy çana verilgendigibizdi vilgizyy ucyn sız tappadıq. Çaññdan qajta avacıa kōtōrylyygē, özyvyzdyn ucıñvıvızdu qajtalooıo, mñndanda alıs ucuuıa, öz ölkōvyzge daıqñ bir çolu çañ rekord alıp veyygē viz dajar elek.

Bul oılor tuuralu Kremlde bizdi qavñl alıunu uıñsturoıanda çoldoş Stalinge çana ökmēt myceleryne ajttım. Kremldñn coñ sarajña partıjanñ çana ökmētyn çetekçileri, ucquctar, konstruktorlor çana inzenerler, oor öner çajjarññn qızmatkerleri çana qñzyl askerler çajnalıñtı.

— Uluu sıjlyq ucyn — çoldoş Stalinge qajrylñp men ajtqanmññ — uşundaj qavñl aloıandıoıñar ucyn, çoldoş Stalin bul marşruttu daıqñ bir qajtalooıo sizge ruqsat qñlñvızdar dedim.

III

Biz kurortto dem alıp çattıq. Vannaıa tyşyp, suuıa tyşyp, tennistik kortada oınop, kelirki villardñn partıjasñ tuuralu meldeşip çattıq.

Beljakov frantsuz tilin yjronyp çattı... Ycōvyz — men, Bajdukov çana Beljakov volup dem alıp çattıq. Biz menen vırge ajaldarvñvız çana valdarvñvız da var ele.

Erteñ menen telefon sıñoıırap qaldı. Meni çaqırdı. Telefondon ajtyloıan bir qanca sız, qadımkiğej volvoston meni tolıqundattı. Çoldoş Stalin sizdi ajaldarvñvız menen saat 16 oıa özyne qonoqqo çaqırdı.

Biz bir qanca minuta uncuqpastan oturduq. Saqaldarvñvızdñ aldıq, çaññlar klijndik da komnataıa oturup alıp cıdamıvızdanıp saattı qaraj verdik. Çoldoş Stalinge çenē uvaqtı çetkende, biz qajtadan tolıqundaj vaştadıq. Qarasanatajlyq qñloıansñp kraxmalduu çaqñ taqır erke kelvğendikten, aññ men taıa alıaj qojdum. Anñn ystynē maıa qñjqıvñvızp, şaştıvñvızp çıberıñtı. Al çaqaññ taştap, qajryma çaqaluu çıbek kōjñekty kijip alıp, çoldoştorumdu tez quup çetyygē tuura keldi.

Çoldoş Stalin çemiştyy çyoıactar menen qurcaloıan dacada turuucu ele. Al bizdi parad menen cıoıucuu çerden tosup aldı. Bul çerde çoldoş Zdanov da var eken. Bizdñn ar birbizdi kōnylyn salıp (kurortto çatñp qubattanıñtı veken degensip), vajqap kōrdyda, çoldoş Stalin bizdñn vaarvñvızdñ vaqcaıa eercitip kirdi. Bul kynı viz öte kōp qñzıqtardı bildik. Çoldoş Stalin vaqçñlyqtı kōp vilgic volup cıqtı, al çemiştyy çyoıactardı çaqşñ kōret eken çana alar çönynde ajtqandı çaqşñ kōret eken. Vaqçada bir qanca typ ilmon var eken, andan evkalipta çyttanıp turdu. Bul çerde men çoldoş Stalin den evkaliptaññ eñ sonun sapattuu ekenñn vırññl çolu uqtum. Kēsē bul çyoıactñn çıtñn cirkejler sıjvōjt eken. Oşonduqtan Amerikancñlar Panam kanalñn turquzoıan usaqtı kışilerdi vızgekten saqtoo ucyn sazdaq çerlerge evkalipta tıgışken eken. Ölkōnyn cirkej menen kyreşyy qñjñn voloıon çerlerinde evkalipta tıgyy idejasñn çoldoş Stalin avdan qubattadı.

Vaqçaññ vızge kōrsetyp cıqqandan klijñ çoldoş Stalin bizdi komnataña alıp kirdi. Pikir alıñuu daıqñ çandana vaştadı. Biz kōnylyvyzdy avdan qojup, eldñn kēsēmynyn ar bir sōzyn uııup turduq. Çoldoş Stalin qaralanıansñp, misalñ: samoljottu elektr menen çñlytuu çönynde vızde az iştelgendikti ajttı, bul maselede, balkim özdōrynyñ den sooluoıuna kōz salıaoıan ucquctar sostavñndaıqñlar da kynōlyyy eken-digñn kōrsetty. Sız paraşjutqa kōcty çana çoldoş Stalin avdan adildik menen kōrsetty. Al, avarıja voloıon ucurlarda vardıq ucquctar paraşjuttu rajdalanuuıa mildettyy ekendigñn ajttı: Maşınadan adamdñn ömyry qñmvat dedi.

Tamaq icyy qñjnoosuz çana eñ ele kōnyldyy volup ötty. Mejmandar az emes ele. Çoldoş Stalin bizdñn ar vırñvızdi vajqap, icip çeşke özyñerdı yjññrdōgyđej sezgile dep sunuş qñldı.

Bul kynu bizge, çoldoş Stalinin padşadan qacır çyrgen ubaqtn ajtqanyn uquu waqtbluuluqu tuura keldi. Içbizden dem alır, al jensejde woloşon oqujasyn ajtqanyn uqup oturduq: çoldoş Stalin ssbkede (syrgyndə) woloşon çana bir çolu qıç ubaqtıbında ysty qajmaqtaoşan muzoşa tyşyp ketken. Al qajra cıqqanda kijiml wyt muz w olup qaloşan. Oşol ubaqta, suu kətərgyc waqan menen caqoşa suu kətərgyp çaqın çerden ötyp waratqan ajal suudan muz w olup cıoşır kele çatqan adamc kərgyp, eesi cıqqandıqtan qacır ketken.

Tamaqtan kijin patifondu qojup, wıjler çana ırdadıq. Çoldoş Stalin plastinkalardı tandap, bizge ırdap berdi. Mejmandar tarap kettşkenden kijin men dem aluu ycyn çata waştadım, al odejaldı aldı da, çaqşylap meni orop qojdu.

IV

Biz qajtadan Moskwaşa keldik. Aldıbızda turoşan ucunun trassasyn tekşerip, çanıdan kartan çarap oturabız. Tyndyk uşuloşa ucuu oju bizden çoq w olup ketken çoq, al bizdi tolqundatat. Biroq bul çolu variantı bir qancalıq tataal qılıp aluunu sunuş qılmaqç wolduq: Moskwa—Tyndyk uşul—Tyndyk Amerika. Arız çazdıq. Parizdaş awıatsıjalıq kəşetməden kelgenden tartıp ele cıdamıbızdanır çoop kytıp çattıq.

Bul kyndərdə men Kremlden qoşoşuroşonun şınoşıraşyn kytıp ar dajım deerlik yjde woldum. Aqırında aq uşulap şaardan şırtqa cıoşır kettim çana qajtıp kelgenden kijin, dal oşol kynu maşa telefon wırlıgendıgın qaralanuu menen uqtum.

Mejli, emi men yjde ec çaqqa warıajm.

Telefon şınoşırawadı. Biz acıulanır, tolqundaj waştadıq. Bizdin dolıboordu qıwattajıw çoşru—degen tartıştar cıoşa waştadı. Kyndər ötə berdi... Bul zeriktirgic kytyunyn ajaşına ar dajım şaşpaşan çana kewelşegen Beljakov cıqtı.

— Siler wılgentınerdi iştęile çoldoştör, men wolsom çumuşqa kırışem,— dedi al.

Bul andan aqılmandıq cecim ele. Ucuu işi çana özynyn syjgen şırtmandıq işi menen alek w olup çatqan Beljakov tolqundoonu qojdu. Bajdukov da anın izine tyşyp samoljottu şınap çattı. Çanı maşınalardı ucuruu menen men da kyndölyk işime kırıştım.

Bir çolu men Kremlden telefon arqılıu qavar almaqç woldum. Meni bir qanca kyngə toqtoj tur dep suraştı. Janvar ajınyn orto ceninde, aqır, kəpten weri kytken telefon şınoşırap qaldı. Ucuu planı wıkkıtlı dep bizge qavar qıldı. Qancalıq qıwandıq! Biz oşol

Çoldoş Skalov Olga Erasmovna çana walaş Jęor menen.

zamat ele çumuş qajnap çatqan TSAGI ni közdøj çenödyk. Samoljottu tekşeryyy çana çasalajaloo çyryp çattı. Qoqusunan: bizdin ucuu emes, Vodoplijanovtuqu — Tyndyk ujulqa, degen qasar tıjdi. Birinci kezderde Tyndyk ujulqa Vodoplijanovto ucuuqa uruqsat berip, andan kijin bizge uruqsat beriy çenındegy Stalindik aqılmanduuluqtun bardıoıbn tışyngen çorpuz. Çındıoıbnda bul çaloıbz oına tuura cecim ele — Tyndykke bir top qıstooçularđ oturoızuu, ava braıb çenındegy esepterdi bizge beriyıny qamsız qıla almaq.

Ucuuqa dajardıq çumuşu vaştalır qaloıan, bıroq cecim çoq — qandaj qıluu kerek. İştı toqtotu kerekpi çorpu? İştı toqtotposton ele, çaşrın çyrgyze berelik — dedik. Munu bizde „kontrabanda“ dep ataşuucı. Mart ajında samoljot dajar boldı. Oşol ele ajdın ajaoıbnda poljardıq ekspeditsıja Rudolf aralına ucıp varıştı. Bizdin „kontrabandıq“ işbiz çenınde dostorubuzdun bırıda bilgen çoq. Al tuuralı zurnalıstterda bilgen çoq. Suraşır bizdi uvara qıla bergen uvaqtarda, biz:

— Emne bolıonsunar çoldoştı, biz ucuuqa ec qandaj dajardanır çatqan çorpuz. Tım ele maşınanın kezektıy remontun çyrgyzyr çatabız.

Tyndık ujulqa sovettin desantı eñ sonun qonoıonduıqu çenınde aytkıy dıjnegö dıngyregönu doıuş uıuldu. Men kərke cejin savır qılır, aqırında çıdavaştan çoldoş Molotovto telefon verdım. Tyndık Amerıkaqa ucıu çenındegy bizdin çumuşubız tuuralı çoldoş Stalındın oıun bıldıryıny al kışiden suradıım.

Çoldoş Molotov bir topqo cejin uncuqraj turup — silerde materialdıq belymdöry qandaj? — dep suradı.

— Bardıoıb dajar.

— Qandaj bolup bardıoıb dajar? ruqsat — alı volo elekqo.

— Biz aldın ala dajardap qoıoıonbız.

Çoldoş Molotov kyldı da çana — çaqş, çoldoş Ckalov çaqın kynderde silerdin maselenedi cecemiz dedi.

Çınbında ele, bir qanca kynden kijin — 25-ci majda meni telefonto çaqırđı da sizdi Kremlge keñeşmege çaqırat dedi. Bul keñeşmege men Bajdukov menen vardım; Bul uvaqta Beljakov ucıuda ele. Biz Bajdukov eköşyız bul keñeşmege qandaj etıjattıq menen dajardanıandıoıbız menin esimde.

— Bizdin doklad eñ ele qısqı çana işendırgıdej bolıuıqa kerek — dedik, biz, — bizdin ar bir çoıır syjlıöeryıvızydı minuta menen esepöşyız kerek.

Biz oşoncolıq şaşqandıqtan propuska alıunu da unıup qoıoıon ekenız, biz al tuuralı Kremlin darbazasına kelgende estedik. Oşon-

Sovetter Soıuzunun asatırılar Ckalov, Bajdukov çana Beljakov.

duqтан maşınan toqtottuq. Qandaj qyluu kerek, propuska ucyn varuu kerekpi? Dezurnaj çaqəndap kelip, sizdi qaradı da kylymsyrəp turup:

— Propuskanın keregi çoq. Silerdi çoldoştor kytyp oturuşat, — dedi.

Biz coq stoldu tegerektep oturduq. Eşik çaqtan kişilerdin kele çatqan dovuşu çana yndəry, uşuldu. Zaloja Stalin, Molotov, Voroslov çana Kaganovic çoldoştor kirdi. Biz turduqta vardəry menen qol aləştəq. Çoldoş Stalin sizdi əzynyn teñ tuştarə səjaqtantəp tosup aldı. Al kylymsyrəp turdu. Biz daroo ele əzyvyzdy uluu çoldoştorubuzdun arasənda tənc oturoqandaj sezdik.

Zalda ucquctar kəp volucu. Səz Levanevskijge verildi. Al, çaqəndap aradaşy Amerikağa varəp kelgendigi tuuraluu esteligin ajttə çana uşul kezdegi samoljottun çenişteri tuuralu qavar qaldy. Ajtmaqə, aviatsialyq işterinin eñ ele icke texnikalarə çənyndə çoldoş Stalinin əvegejsiz adam təñ qalarlyq bilgendiginen biz qatuu çəniləp qaldyq. Levanevskij əzynyn qavarənda bir detal çənyndə da çəndatəp ajtəp ətty.

— Bul drosselənj zaslonkesi? — dep çoldoş Stalin surap qaldy.

Men əzymdyn səzymdy „NO — 25“ ti mynəzdə menen baştap vizdin ojubuz vojunca, dal uşul ojana samoljot menen uşul arqyluu Tyndyk Amerikağa ucup ətyynyn ajaşəna çənyuu kerek ekendigin kərsəttym. Men məndan murunqu ucunu, vaktə bir tonna benzın volso daşy meteorologikaləq şartlardan ojana yzylgəndygyn esterine saldym.

Bajdukovdu men bir qanca çolu təncəzdəndərdym. Men ətə qəzəp ketkendikten, Verxneudinskidin ystynən ucup varatəp, kurstu əzgərtəp, Tyndyk uşul arqyluu Amerikağa ucup ətəp kete çazdaşənbəz, — dep ajtəp çivere taştərtəymən.

Bajdukov tez ele meni kemsaləmdan tartəp qaldy, men səzymdy toqtottum, viroq çoldoş Stalin kylymsyrəp:

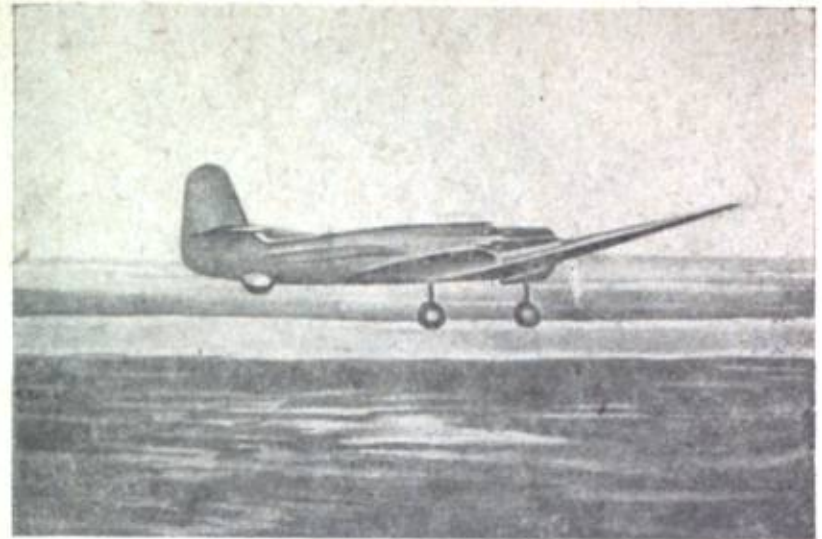
— Syjləj ver, çoldoş Ckalov, — dedi. Men „Kontrabandəq“ işterisiz tuuralu ajtəp kele çatqanda da Bajdukov ekinci çolu kemsaləmdan tartəp qaldy.

İş məndajca voloqon, əz ara syjləşyvyzdy unutup qojup ele, vardəq dajardəq çumuştarə vytyp qalojan dep ajtmaqə volup, men vajqavastan ajtəp çivəriptimən.

Bajdukovdun tyry əzgərylyp ketti, viroq çoldoş Stalinin daşy ele:

— Syjləj vertənz, çoldoş Ckalov, — degen yny çənyəp qaldy.

Men səzymdy vytkəndən kijn qarasam çoldoş Stalin çana vardəq çəjnalojanlar muruttarənan kylymsyrəşyp qalojan eken. „Dajardəq işteri tuuralu biz şaşpadəq vəkənbiz? — dep men çənyənsəp ojlonup qaldym. — Əkmət taravənan cecim da çənyə elek ele“. Bajdukovdu qarasam: anın kəzy eləndəp qalojan eken.

„NO — 25“ Şelkovskij aerodromunan kelerylyp varatqan uşaqə.

— Uşundajca, demək, vularənan maşınasə qandaj? — dep çoldoş Stalin çoldoş M. Kaganovictən suradı.

— Alar kəptən verə ele dajar, çoldoş Stalin. Siz uqқан çənyənsəz.

— Oosa, uqtum, — dep çoldoş Stalin kylyp çivərđi. — Munu men murun ele bilgəmin, — dedi.

Çyrek orduna keldi. Demək çoldoş Stalin dajardəq işterisiz tuuralu vavarənan bilgen eken. Mamlekettin zarəly işterin iştep çatsa da, al vizdi unutqan emes eken. Maaqul, eger al dajardəq tuuralu bilgen volso emne volmoq...

Çoldoş Stalin vizdən iştelgen işterdin vardərynda suraştyra baştədy, daşy viz çarənm çartylaj ajtəp kelgende ele qalojan işterdi volçoldop çoluq vile turojandəryən viz sezəp turduq.

— Uşuntip, çoldoş Ckalov, „NO — 25“ ti tandoonu tuura dej-slojo? — dep al menden suradı.

Andan kijn, bir az uncuqraj turdu da, daşy:

— Oşondoş volso da çaşəryz motor... Munu unutupasqa kerek, — dedi. Keşəşmenin vardəq çyryşynə vavarənan voloqonduqumdan, men:

— Çoldoş Stalin, motor — eñ çaşəry. Bul dalildengen volucu çana vavarənanuçə negiz çoq. Məndan vaşqada, — men tamaşa qyləp, — bir motordo — çyz protsent tovokel volso, al tət motordo — tət çyz protsent, — dedim.

Zaldaqylar qatqylyp qaldy.

— Mena bular menen emne qylyu gerek. Ujul arqylyu Tyndyk Amerikaja usmaqcy boluhat. Sizdin ojuuz qandaj? — dedi.

— Mendegi qavarlar wojunca, Skalov, Bajdukov çana Beljakov çoldoştor usuuqa dajar. Menimce, usuuqa ruqsat beryuge bolot, — dedi.

Eñ cecyucy ubaq da çetti. Çoldoş Stalin, daqy bir qanca suroo berdi da, bir az ojlonup turup, anan:

— Men çaqtajmyn, — dedi. Demek, usabyz! uşuntip, Moskva — Tyndyk ujul — Amerikaja.

— Kicinekej çana qorqunuc volo qaloşan ucurda, ucunu Kanadada toqtotuuu, ucup otyu komandri Skalovço mildettendirilsin.

Bul frazany çoldoş Stalin maqa daqy bir syra qajtalady.

— Birinci ele qorqunuc tuulořanda ucuu toqtolsun. Bizge uřuncalyq iřengendigi ucyn çoldoş Stalinge qandaj sөzdөр menen raqmat ajtuunu men tappaj qaldym.

Qymbattuu kесөmdyn qolun qatuu qyzyr turup men:

— Raqmat, çoldoş Stalin, iřengendiginiz ucyn. Biz any aqtajbyz, — dedim.

★

Bul çoldor bizdin syjymdyu qyzy qanattuu „NO — 25“ ke start beryunyn aldanda toluqtap çazylat. Bir qanca saattan kijin biz avaqqa kәtөryldyk da, tuulořan Moskva menen qořtořup, tyndykty kәzdөj bet aldыq. Biz bardыq ozybyzdyn bilgenderinizdi ozybyzdyn yjrengenderybyzdy bul çolu bizge berilgen bujruqtu atqaruuqa çumřap, bizdin doorubuzdun uluu adamь, sovet ucuctarын termetip çana tarbijalap estyrgen çoldoş Stalinin iřenimін aqtooro çumřajbyz.

★

1937-çyldыn 20-ijununda,
saat 20 dan 20 minuta ötkөnde Moskvaqa Amerikadan:

.VAŞINGTON, 20-IJUL. GRINVIC UBAQTYSЬ BO-
JUNCA 16 SAAT 30 MINUTA, MOSKVA UBAQTYSЬ
BOJUNCA 19 SAAT 30 MINUTADA SKALOV PORTLAN-
DЫN ÇANЫNDAQY BARAKS (VAŞINGTON ŞTATЫ)
AERODROMUNA KELIP TYŞTY* — DEGEN RADIO-
GRAMMA ALЫNDЫ.

Центральная научная
БИБЛИОТЕКА
Академии наук Казахской ССР

276222

Çooptuu redaktor *Orozaljev.*
Texredaktor *Faxrutdinov R.*
Çooptuu korrektor *Soltosajev Ç.*
Çyqylyp çooptuu *Çorosajev Ç.*

Teryuge 17/II 38-ç. berildi. Basuuqa
2/XI 39-çyl qol qojuidu. Qaçaqzдын
formatь 60×92. Berдыqь bir nasma
tasaq. Qыqylyglavlit № Б — 149. Qы-
qыз mambas № 323. Narjad № 0230
Tirazь 5140

Qazan, Mislavskij 9. Tatpolligraf 1939-ç

4977

Валерий Чкалов

ВАЛЕРИЙ ЧКАЛОВ
Герой Советского Союза

ИСТОРИЯ НАШЕГО ПОЛЕТА

(в 2-х частях)

КИРГИЗСКОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ФРУНЗЕ 1939 КАЗАНЬ